

Auteurs: Bente Snäll, Carlijn Kappers, Ilse Tool, Maarten Mulder

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	5
2. Inzichten op basis van 51 gemeenten.....	6
2.1 Kenmerken gft-bakjes (grootte, kleur, vorm).....	6
2.2 Composteerbare gft-zakjes	10
2.3 Keuzekaart	11
3. Praktijkvoorbeelden	13
3.1 Praktijkvoorbeeld gemeente Amersfoort.....	13
3.2 Praktijkvoorbeeld gemeente Den Haag.....	15
4. Advies voor uitrol/aanbieden gft-bakjes	17
5. Belangrijkste lessen.....	18
6. Bijlagen	20
6.1 Bronnen	20

Samenvatting

Volgens het COM-B Model zijn er drie componenten van belang om gedrag te bewerkstelligen: Capaciteit, Motivatie en Gelegenheid. Dat wil zeggen, mensen moeten weten hoe ze iets moeten doen, de motivatie hebben om iets te doen en de gelegenheid hebben om iets te kunnen doen.

Een gedragsinterventie die kan bijdragen aan het vergroten van de gelegenheid om gft te scheiden is het aanbieden van een gft-bakje en zakjes.

Maar welk soort bakje kun je het beste aanbieden aan bewoners, geef je wel of niet een keuze en hoe kun je het beste de uitgifte regelen? Deze vragen hebben wij geprobeerd te beantwoorden d.m.v. een onderzoek naar de inzet van gft-bakjes in Nederland.

We hebben gemeenten in Nederland gevraagd naar de ervaringen van gemeenten en bewoners met als doel om de belangrijkste lessen te delen en toekomstige uitgifte van gft-bakjes te optimaliseren.

Er zijn nog weinig betrouwbare evaluaties (door gemeenten) uitgevoerd, maar uit de enkele evaluaties die gedaan zijn kunnen we al wel enige lessen leren. De meeste bewoners staan bijvoorbeeld positief tegenover de uitgedeelde gft-bakjes (ongeacht welk soort bakjes uitgedeeld zijn) en de bakjes zijn aanleiding voor bewoners om te starten met gft-scheiden. Enkel het aanbieden van gft-bakjes lijkt er dus al voor te zorgen dat mensen gft gaan scheiden. De belangrijkste lessen bij het uitdelen van gft-bakjes zijn:

– **Autonomie bevorderen:** geef mensen een keuze in het soort bakje (bijvoorbeeld in grootte, type en/of kleur).

– **Laagdrempelige distributie:** bied meerdere momenten aan om het gft-bakje te verkrijgen en maak gebruik van verschillende methodes om het aan te bieden (zelf op laten halen, langsbrengen, via huismeester).

– **Gratis verstrekken van zakjes bij een open bakje:** open bakjes kunnen alleen met zak gebruikt worden, het aanbieden van gratis zakjes verlaagt de drempel om te beginnen.

– **Bied tips aan voor het gebruik:** communiceer over hoe eventuele overlast kan worden voorkomen.

– **Evalueren:** evalueer het proces door middel van bijvoorbeeld enquêtes of interviews en/of het meten en beoordelen van het verzamelde gft om inzicht te krijgen in het effect van de bakjes en de ervaringen en behoeften van bewoners.

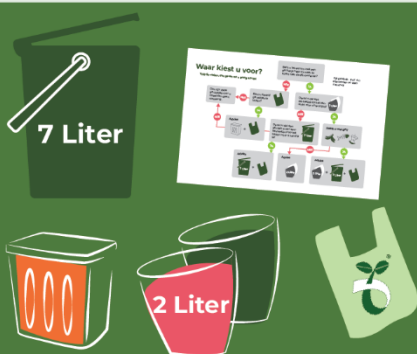
Gft-bakjes uitdelen biedt bewoners de gelegenheid om gft te gaan scheiden, maar zorgt er niet vanzelfsprekend voor dat bewoners gemotiveerd zijn om te scheiden of weten hoe ze hun gft moeten scheiden. Zorg daarom voor een combinatie van verschillende gedragsinterventies, die zowel inspelen op capaciteit, motivatie als gelegenheid voor het gewenste effect.

Ga je zelf aan de slag met uitgifte van gft-bakjes? Zorg er dan voor dat je de uitkomsten evalueert op basis van tevredenheid van bewoners en toename van het gft-afval. Hierdoor kunnen andere gemeenten meer leren over de beste aanpak voor het uitgeven van gft-bakjes.

Belangrijkste lessen gft-bakjes

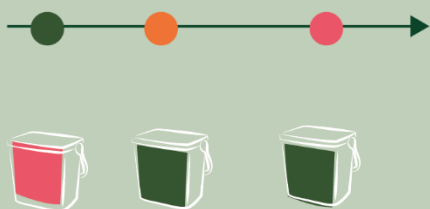
Zelf aan de slag met het uitgeven van gft-bakjes?

Uit de evaluaties blijkt dat mensen doorgaans blij zijn met het krijgen van een gft-bakje. **Enkel het aanbieden van een gft-bakje kan er al voor zorgen dat mensen starten met het scheiden van gft.** Verder zijn de volgende lessen te trekken uit de bestaande evaluaties:

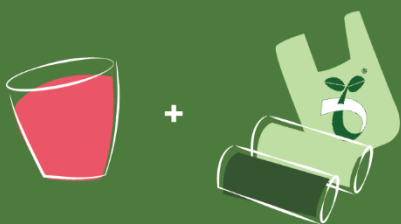
✓ Autonomie bevorderen

- Geef bewoners een keuze: Denk hierbij aan een dicht of open bakje, keuze uit formaat 2L en 7L, en een (neutrale) kleur.
- Gebruik een keuzekaart (zie Pagina 11).

✓ Laagdrempelige distributie

- Zorg voor verschillende en meerdere distributiemomenten.

✓ (Gratis) verstrekken van gft-zakjes (bij een dicht-bakje)

- Verlaag de drempel om te gaan scheiden en verstrek gratis gft-zakjes aan het begin.
- Zorg voor voldoende sterkte om scheuren te voorkomen.

✓ Informeren

- Verstrek voldoende informatie.
- Bijvoorbeeld met tips om scheuren van gft-zakjes en geuroverlast te voorkomen.

1. Inleiding

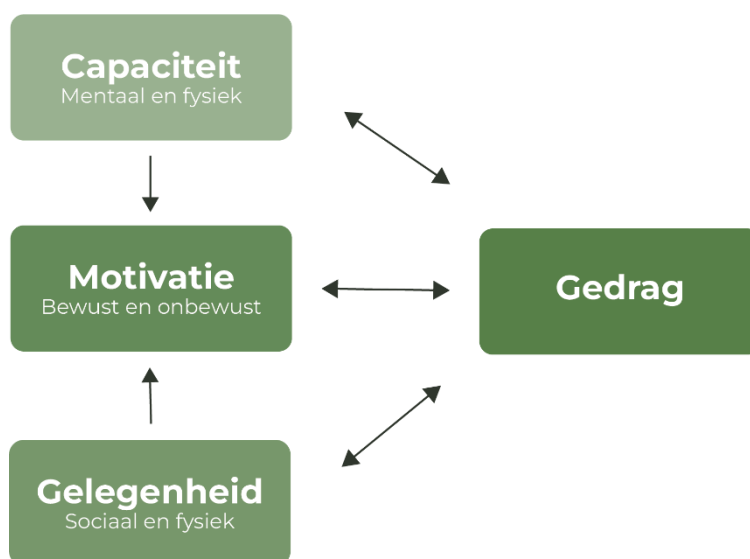
Sinds 1 juli 2020 zijn gemeenten verplicht om gft gescheiden in te zamelen (Vang HHA, 2020). Helaas belandt nog zo'n 35% van het gft in de restafvalbak (Milieu Centraal, z.d.). Daarnaast is de kwaliteit van het aangeboden gft-afval in de afgelopen 20 jaar afgenomen, terwijl de eisen aan de kwaliteit van compost strenger zijn geworden (van Dijk & de Boer, 2023).

Gedragsinterventies kunnen mensen helpen om te starten met het scheiden van gft en om beter te scheiden. Een gedragsinterventie is een doelgerichte aanpak om gedrag te beïnvloeden waarbij gebruik wordt gemaakt van inzichten uit de gedragswetenschappen. Een veelgebruikt model hierbij is het COM-B model (Michie, Van Stralen & West, 2011). Het COM-B model stelt dat gedrag afhankelijk is van drie essentiële componenten: capaciteit, motivatie en gelegenheid:

- **Capaciteit:** heeft iemand de nodige kennis, vaardigheden en denkvermogen om het gedrag uit te voeren.
- **Motivatie:** wil iemand het gedrag uitvoeren, zowel bewust als onbewust.
- **Gelegenheid:** verwijst naar hoe de omgeving, zowel sociaal als fysiek, het uitvoeren van het gedrag bevordert of belemmert.

Voordat mensen op de juiste manier gft kunnen scheiden moeten zij worden voorzien in alle drie de componenten. Een gedragsinterventie die kan bijdragen aan het vergroten van de gelegenheid om gft te scheiden is het aanbieden van een gft-bakje en zakjes. Verschillende gemeenten in Nederland zetten deze interventie in om hun bewoners te stimuleren om gft te scheiden. Wat zijn hun ervaringen hiermee? Wat zijn de effecten daarvan?

In dit document wordt beschreven hoe gemeenten in Nederland gft-bakjes en zakjes inzetten om gft-scheiding te bevorderen en wat de invloed daarvan is op het gedrag van bewoners.

Figuur 1 COM-B model

2. Inzichten op basis van 51 gemeenten

In totaal hebben we 159 gemeenten benaderd met vragen rondom de uitgifte van gft-bakjes. De volgende punten zijn uitgevraagd:

- Bestemming gft-bakje (hoog-, laagbouw of beide);
- Kenmerken gft-bakje (soort, kleur, grootte);
- Wel/geen keuze voor verschillende gft-bakjes (welke was de favoriet);
- Hoe was de uitgifte geregeld (bakjes ophalen, bezorgen);
- Wel/niet gratis composteerbare zakjes uitgedeeld;
- Is er geëvalueerd door deze gemeenten.

In dit hoofdstuk zullen we interessante inzichten en de aanpak delen van verschillende gemeenten rondom de uitgifte van gft-bakjes.

Uitgifte van gft-bakjes door gemeenten

Er hebben tot nu toe 51 gemeenten geantwoord. 31 gemeenten hebben gft-bakjes uitgegeven of zijn eerst een proef aan het uitvoeren binnen een appartementencomplex of een wijk. De meerderheid van deze gemeenten heeft hier ook zakjes bij uitgedeeld. 7 gemeenten hebben de uitgifte van bakjes in meer of mindere mate geëvalueerd.

2.1 Kenmerken gft-bakjes (grootte, kleur, vorm)

In figuur 2 (op de volgende pagina) is een overzicht te zien van de gft-bakjes die zijn uitgegeven binnen verschillende gemeenten waarvan wij antwoord hebben gekregen. Door gebrek aan evaluatie door gemeenten is het nog lastig te zeggen welke gft-bakjes het beste aangeboden kunnen worden.

“Welke soort bakjes moeten we bewoners aanbieden en moeten we een keuze bieden?”

Wel kunnen wij een aantal bevindingen delen en tips waarmee rekening gehouden kan worden.

Een open of dicht bakje?

We beginnen met de keuze tussen een open of gesloten bakje, waarbij we vervolgens de voor- en nadelen bespreken.

Open bakjes (open rooster zijanten)

Een open bakje, ook wel een geventileerd bakje genoemd, vereist het gebruik van 100% composteerbare gft-zakjes, te herkennen aan het kiemplantlogo. Een voorbeeld van zo'n bakje is het EcoDutch afvalbakje (zie figuur 2).

Dichte bakjes

Een voorbeeld van een dicht bakje is de Calypso van Mepal en de EcoMini (zie figuur 2). Over het algemeen lijkt het alsof bewoners eerder neigen naar een dicht bakje (wanneer ze een keuze hebben). Twee gemeenten melden dat de Calypso het populairst was, waarschijnlijk vanwege esthetiek en de veronderstelling dat een gesloten bakje voor minder geuroverlast zorgt. De voor- en nadelen van de verschillende type gft-bakjes zijn te zien in figuur 5.

Soorten uitgedeelde gft-bakjes

Overzicht

Mepal afvalbakje
Calypso 2.2 liter

EcoDutch 7,5 liter

EcoMini 5 liter

Onbekend

Sorteercaddy 7 liter
geventileerd

Onbekend

Figuur 2 Overzicht uitgegeven gft-bakjes door gemeenten

Uiteenlopende ervaringen en voorkeuren bij gft-bakjes

Gemeente Breda heeft twee soorten gft-bakjes (open en dicht) getest op tien inwoners, waarbij beide typen even populair bleken. In gemeente Purmerend konden bewoners kiezen uit vier bakjes met twee formaten (5 of 9 Liter) en voor een dichte en open variant, waarbij het kleine dichte bakje het meest favoriet was (zie figuur 3). Er waren klachten door bewoners over dat de gft-bakjes niet altijd goed sloten, waardoor er geuroverlast ontstond in huis. Gemeente Lansingerland geeft aan dat zij bewust voor een geventileerd bakje heeft gekozen om geuroverlast te voorkomen. Eerder werd ook gewerkt met dichte bakjes maar de ervaringen met de geventileerde bakjes zijn beter. Gemeente Heemstede heeft teruggekregen van bewoners (vooral uit de hoogbouw) dat het bakje te klein is. Het ging om bakjes van 260 gram met de volgende afmetingen: lengte 175 mm, breedte 175 mm en hoogte 184 mm.

Figuur 3 Uitgegeven gft-bakjes Gemeente Purmerend

Overzicht type uitgifte gft-bakjes

Welke keuzes boden anderen gemeenten

Keuze uit 1 model

Keuze uit 2 modellen

Keuze uit 3 of meer modellen

Keuze uit een open model

Keuze uit dicht model

Zowel open als dicht

Figuur 4 Gegeven keuzes gemeenten in (combinaties) van gft-bakjes

Open gft-bakjes

Voordelen

- + De ventilerende werking; volgens leveranciers van deze bakjes blijft het gft-afval minder vochtig, en worden onaangename geurtjes en overlast van fruitvliegjes beperkt.

Nadelen

- Een open bakje kan niet zonder zakje worden gebruikt: het gebruik van zakjes kan door bewoners als duur worden ervaren en vormt een extra drempel voor het blijven scheiden (tenzij gratis door de gemeente verstrekt).
- Er zijn kwaliteitsverschillen bij composteerbare zakjes en zijn er zakjes die sneller scheuren. Er is een kans dat bewoners hierdoor naar kunststof zakjes wisselen. Bij de evaluatie van gemeente Purmerend gaven enkele van de 160 respondenten aan dat zij kunststof zakjes gebruikten in verband met de kwetsbaarheid van de zakjes.

Dichte gft-bakjes

Voordelen

- + Bewoners hoeven geen gft zakje te gebruiken. Hiermee besparen ze op kosten. Daarnaast is er geen risico dat de zakjes scheuren en voor ongemak zorgen.

Nadelen

- Bewoners moeten een extra stap ondernemen om de gft-bakjes te legen, weer terug te nemen en vervolgens schoon te maken. Bij het weggooien van alleen een zakje hoeft immers niet het bakje zelf mee naar buiten (en weer naar binnen) genomen te worden.
- Dit type gft-bakje kan gebruikt worden in combinatie met een gft-zakje, maar er is een risico dat de zakjes eerder scheuren vanwege het vochtigere milieu.

2.2 Composteerbare gft-zakjes

Ervaringen

Meerdere gemeenten, waaronder Houten en Purmerend, hebben tijdens de uitgifte van gft-bakjes ook gratis gft-zakjes uitgedeeld. In figuur 6 is een overzicht te zien van de gft-bakjes en zakjes die zijn uitgegeven binnen verschillende gemeenten waarvan wij antwoord hebben gekregen. Gemeente Purmerend heeft ervaringen van bewoners geëvalueerd, waaruit bleek dat ongeveer 35% van de deelnemende huishoudens stopte met het scheiden van gft-afval vanwege geuroverlast en problemen met de gft-zakjes (en bakjes). Daarnaast werden deze gft-zakjes door enkele bewoners vanwege hun kwetsbaarheid als onpraktisch ervaren waardoor zij overstapten naar kunststof zakjes. Voor Gemeente Houten waren kwetsbare

zakjes reden om over te stappen op andere zakjes toen ze na een proefperiode merkte dat de zakjes te snel kapot gingen.

Zakjes worden door de meeste afvalverwerkers niet voorafgaand aan het verwerkingsproces verwijderd in verband met verlies van gft wat in de zakjes achterblijft. Voor de verwerking van het gft voegt een composteerbaar gft-zakje niets toe (De Afvalspiegel, z.d.).

Overzicht type uitgifte gft-zakjes

Welke keuzes boden anderen gemeenten

Figuur 6 Gegeven keuzes gemeenten in (combinaties) van gft-zakjes

Wel of geen zakjes aanbieden

Al met al concluderen we dat het beter zou zijn als bewoners geen gft-zakjes gebruiken en adviseren we om als gemeente bewoners aan te moedigen om een dicht gft-bakje schoon te maken in plaats van een zakje te gebruiken.

Toch kan het wel verstandig zijn om alsnog gft-zakjes aan te bieden bij het uitdelen van bakjes. Uit Pilots van Indaver blijkt namelijk dat er meer gft wordt ingezameld wanneer gft-zakjes zijn verstrekt (De Afvalspiegel, z.d.). Indaver geeft aan dat er hierbij voorkeur is voor papieren zakjes. Composteerbare kunststof zakjes zijn voor de consument niet van kunststof zakjes te onderscheiden waardoor mensen zich sneller kunnen vergissen, wat weer kan leiden tot vervuiling in het gft. Echter is er minder aanbod in papieren zakjes dan in composteerbare kunststof zakjes.

Inkoop zakjes

Wanneer je als gemeente gft-zakjes wil aanbieden zijn er bepaalde zaken waar je rekening mee moet houden. Gft-composteerder Indaver geeft de volgende tips voor het inkopen van zakjes:

- Zakjes moeten gecertificeerd zijn volgens NEN-EN 13432.
- Bij voorkeur zijn de zakjes ook gecertificeerd volgens NEN-EN 13592. Dit certificaat geeft namelijk de zekerheid dat zakjes voldoende draagkracht hebben en minder snel gaan lekken.
- Zakjes moeten voorzien zijn van het kiemplantlogo (zie hieronder).

- Composteerbare zakjes hebben een beperkte houdbaarheidsdatum. Na deze datum worden de zakjes poreus en breken ze sneller. Wees bij inkoop scherp op de productiedatum en de

houdbaarheidsdatum en koop i.v.m. de beperkte houdbaarheidsdatum niet te veel zakjes tegelijkertijd in.

Tips voor gebruiksfase composteerbare zakjes

Ook heeft Indaver tips voor het gebruik van composteerbare zakjes:

- Bewaar composteerbare zakjes op kamertemperatuur (15-20 °C), bij voorkeur in een keukenkast (donker en droog).
- Het is belangrijk dat het zakje (met inhoud) regelmatig ververst en dus weggegooid moet worden in de gft-container. Bij voorkeur 2 x per week, maar tenminste een keer per week. Dit om te voorkomen dat de draagkracht afneemt: vochtig materiaal zet bij zomerse temperaturen de afbraak van het composteerbare zakje in gang. Hierdoor worden de zakjes kwetsbaar en scheuren ze sneller.
- Let op de houdbaarheidsdatum, na deze datum worden de zakjes poreus en breken ze sneller.

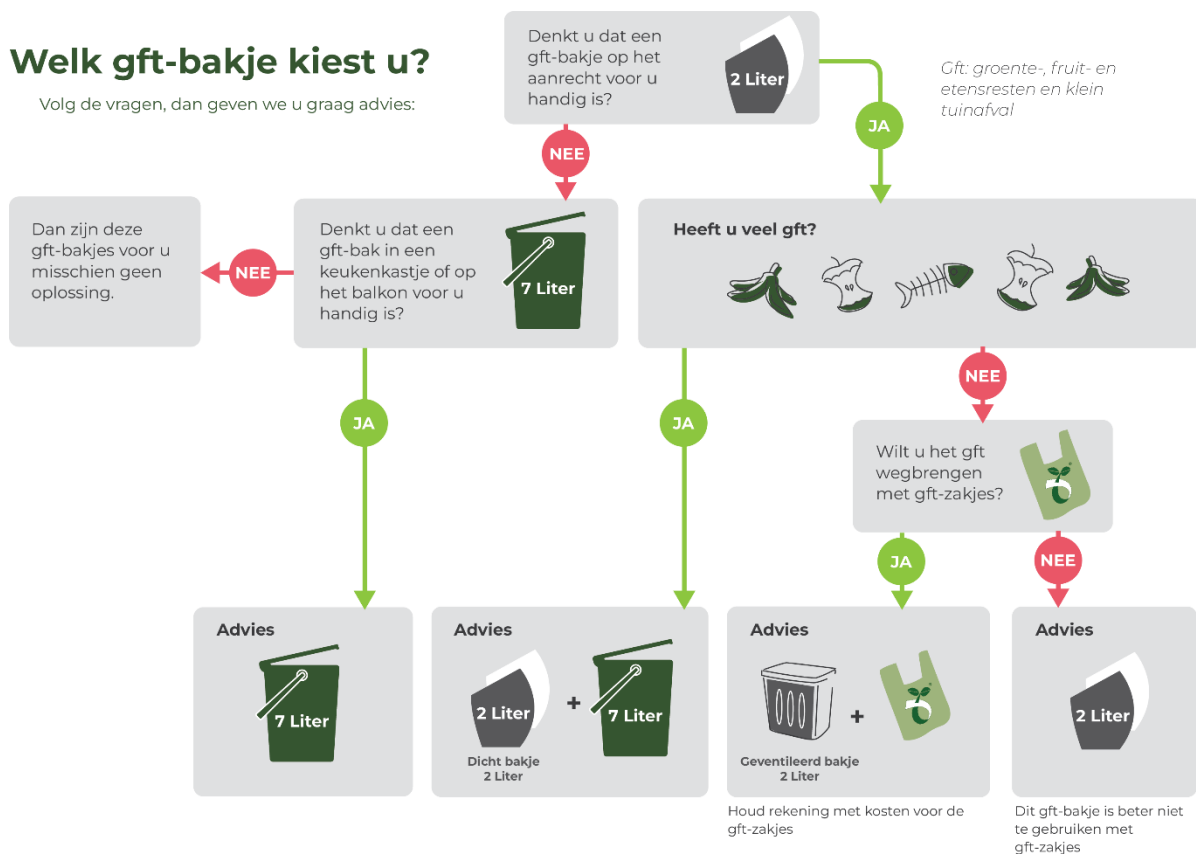
2.3 Keuzekaart

Als je bewoners een keuze kunt geven in het soort bakje dan kan het goed zijn ze hierbij te helpen. Dit kan in de vorm van een keuzekaart. Hierin zien ze snel welke consequenties bepaalde keuzes hebben. Op de volgende pagina (zie figuur 7) tonen we een voorbeeld van een keuzekaart waarbij bewoners de keuze hebben tussen een open en dicht bakje en of ze er een grotere gft-emmer bij zouden willen hebben.

De keuzekaart in figuur 7 is een voorbeeld en is te gebruiken als inspiratie.

Welk gft-bakje kiest u?

Volg de vragen, dan geven we u graag advies:

Figuur 7 Voorbeeld keuzekaart

3. Praktijkvoorbeelden

3.1 Praktijkvoorbeeld gemeente Amersfoort

Uitkomsten evaluatie gft-bakjes Amersfoort (enquête)

In Amersfoort konden bewoners kiezen tussen verschillende opties: een gft-bakje van 2 liter (zwart of wit met grijze deksel), een 7 liter gft-emmer (Caddy 7L groen (artikelnummer 100722 van Kliko Eurobins) met gft-zakjes of beide bakjes met gft-zakjes (zie figuur 8). Bewoners konden hierbij gebruik maken van een keuzehulp in de vorm van een keuzekaart (zie figuur 10). Hier stonden vragen op zoals waar bewoners het bakje willen neerzetten en hoeveel gft ze denken weg te gaan gooien. Om de gft-bakjes te evalueren is een enquête gebruikt. Bewoners werden hiervoor uitgenodigd d.m.v. een uitnodiging in de brievenbus.

Respondenten

In totaal vulde 158 bewoners de enquête in. Veruit de meeste bewoners gooien hun gft (bijna) altijd gescheiden weg (60,1%), 10,8% doet dat regelmatig, 10,8% doet dat soms en 18,4% gooit zijn gft nooit gescheiden weg.

Enquête

Bijna driekwart van de bewoners heeft de keuzekaart gezien en gebruikt (72,5%, N=131) en bijna iedereen geeft aan dat de keuzehulp geholpen heeft (96,8%, N=94).

70% van de bewoners heeft een bakje opgehaald (N=131), hierbij hadden veruit de meeste gekozen voor beide bakjes (84,3%, N=89). Driekwart van de bewoners waren tevreden tot zeer tevreden over de bakjes en gaven aan dat het bakje het makkelijker maakt om gft te scheiden. Wel gaven bewoners bij de emmer net iets vaker aan dat het ook een rol had gespeeld in het starten met gft scheiden (78%) dan bij het bakje van 2 liter (61,8). Verder was het opvallend dat zowel bij de emmer als bij het 2 liter bakje best wat bewoners aangaven dat ze ook zonder het gft-bakje wel waren begonnen

Figuur 8 Gft-bakjes uitgegeven door gemeente Amersfoort

met scheiden, met respectievelijk 22% en 38,2%.

Een aantal respondenten had nog helemaal geen bak opgehaald. Twee redenen werden het vaakst genoemd, namelijk dat bewoners al een bakje hadden of een andere oplossing hiervoor hadden en dat ze op het moment van uitgifte niet in de gelegenheid waren geweest om het op te halen. Een paar bewoners gaven aan dat ze niet wisten dat ze een bakje konden ophalen.

Conclusie

De meeste bewoners geven in de evaluatie aan dat ze tevreden zijn met de uitgegeven gft-bakjes en dat de keuzekaart hen geholpen heeft. Wij raden aan om een dergelijke keuzehulp in te zetten wanneer gemeenten bewoners laten kiezen uit verschillende bakjes. Wel is het opvallend dat veruit de meeste bewoners kozen voor beide bakjes.

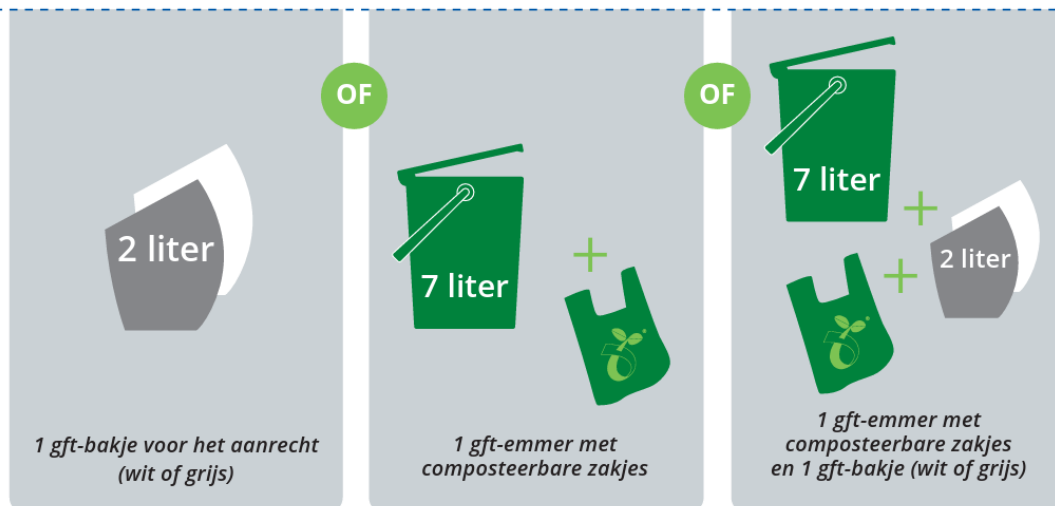
Zoals ook bij Den Haag naar voren kwam is het belangrijk dat er meerdere gelegenheden zijn waarop bewoners een bakje kunnen krijgen en het liefst niet alleen overdag i.v.m. werkverplichtingen.

De meeste bewoners geven aan dat het gft-bakje een rol heeft gespeeld bij het starten met het scheiden van gft, wij raden gemeenten daarom aan om gft-bakjes aan te bieden.

Bon voor gratis gft-bakje en/of gft-emmer

Maximaal 2 per persoon.

We staan 2 keer bij u in de wijk om de bakjes en emmers uit te delen. In de brief bij deze kaart leest u waar we staan en wanneer.

Figuur 9 Bon voor uitgifte gft-bakjes

Waar kiest u voor?

Volg de vragen, dan geven we u graag advies:

Figuur 10 Keuzekaart voor uitgifte gft-bakjes

3.2 Praktijkvoorbeeld gemeente Den Haag

Uitkomsten evaluatie gft-bakjes Den Haag (enquête)

In Den Haag is een open gft-bakje in combinatie met gft-zakjes uitgedeeld (zie figuur 11). Het gft-bakje is geëvalueerd aan de hand van een enquête, een infoquête¹, een bewonerspanel en interviews met bewoners.

Respondenten

In totaal vulden 50 bewoners de enquête in, circa één maand na de uitgifte van de bakjes. De infoquête is door 41 bewoners ingevuld, circa een half jaar na de uitgifte. Vier bewoners deden aan het bewonerspanel mee en nog vier andere bewoners zijn geïnterviewd. De enquête en infoquête zijn veelal ingevuld door bewoners die regelmatig scheiden. De bewoners die meededen aan het panel en de interviews waren ook overwegend goede scheiders.

Enquête

Ongeveer 64% zegt zowel een gft-bakje als een gft-zakje in het bezit te hebben. 78% van de bewoners die een gft-bakje in bezit heeft geeft aan dat zij het gftbakje weleens gebruiken. Ruim 72% van hen vinden dat het bakje er mooi uitziet. Een klein deel van de bewoners geeft aan dat zij nog niet in bezit zijn van een gftbakje, maar wel van plan zijn om het op te halen (10%). Bijna een kwart geeft aan dat zij het gft-bakje niet in bezit hebben en ook niet van plan zijn om het op te halen. Meerdere bewoners geven aan dat zij een ander gft-bakje gebruiken. De bewoners die nog geen gft-bakje en zakje hebben opgehaald geven meerdere redenen aan. Redenen als geen tijd, ik heb al een bakje/zakje en ik wist niet dat je het

¹ *Een enquête is doorgaans alleen bedoeld om data mee te verzamelen. Bij een infoquête daarentegen worden mensen ook van kennis voorzien door de manier waarop de vragen en antwoorden zijn opgesteld. Ook nodigen de vragen uit om te

Bewoners hadden 1 keuze + gratis gft-zakjes

Figuur 11 Gft-bakjes uitgegeven door gemeente Den Haag

kon ophalen worden vaker genoemd. Het overgrote gedeelte van de bewoners gebruikt het gft-zakje weleens (85%). Ook gaf 79% van de bewoners aan dat de gft-zakjes handig zijn in gebruik. Een klein deel gebruikt de zakjes nog niet maar is dit wel nog van plan (9%). De overige bewoners zeggen nee, met redenen als dat zij het als niet handig ervaren, of dat de gft-zakjes niet in het eigen gft-bakje pasten.

Infoquête

In de infoquête geven ruim 3 op de 5 deelnemers aan weleens een gratis gft-bakje en/of zakjes te hebben opgehaald. Het is opvallend dat de meeste deelnemers aangeven dat het bakje veel helpt (81%). De meeste deelnemers vinden dat het gft-bakje een goed formaat heeft (69%). Ook wordt door de meesten aangegeven (68%) dat het gft-bakje handig is in de keuken.

Opvallend is dat deelnemers in tegenstelling tot de enquête hier vaker aangeven dat zij het gft-bakje niet mooi vinden (35%). Het overgrote deel staat hier neutraal in (42%).

Bewonerspanel en interviews

De respondenten die tijdens het bewonerspanel en de interviews zijn gesproken zijn tevreden

reflecteren op het eigen gedrag. De infoquête is daardoor een meetinstrument en interventie ineen.

met de bakjes. Een respondent gaf aan sindsdien fruitvliegjes te hebben, een ander zegt zelfs hierdoor te zijn gestopt, terwijl weer een ander juist aangaf dat het afval schoner is en minder stinkt sinds er gft wordt gescheiden. Een bewoner heeft een eigen pedaalemmer gekocht en gebruikt het gratis bakje niet. Hier zitten namelijk gaten in en de bewoner had slechte verhalen gehoord over scheurende zakjes. Ze zijn niet zo te spreken over de kwaliteit van de zakjes en een bewoner geeft aan ze wat duur te vinden. Een andere bewoner vindt het onduidelijk dat er wordt gecommuniceerd dat er geen verpakkingen in de biococon mogen, terwijl een gft-zakje toch ook een verpakking is.

Conclusie

De meeste bewoners geven in de evaluatie aan tevreden te zijn met het uitgegeven gft-bakje en dat het hen veel helpt met het scheiden van gft-afval. Zij zijn over het algemeen tevreden met het uiterlijk of staan hier neutraal tegenover. Sommige bewoners gebruiken een eigen bakje. Ook zijn bewoners overwegend positief over de zakjes, hoewel sommige de zakjes van mindere kwaliteit vinden. Het is nog lastig te zeggen wat de effecten van de bakjes zijn op de hoeveelheid gft-afval, omdat er geen controlegroep is. Een deel van de deelnemers gaf aan dat zij nog wel van plan zijn om een gft-bakje op te halen. Zorg er dus voor dat er meerdere uitdeelmomenten worden gefaciliteerd, het zo simpel mogelijk wordt gemaakt (zodat ook mensen die minder tijd hebben een gft-bakje kunnen krijgen) en zorg ervoor dat het voor alle bewoners duidelijk is dat zij een gft-bakje kunnen ophalen. Een enkele keer hierover informeren is niet voldoende. Doe dit idealiter via meerdere kanalen en meerdere keren. Soms zijn de gft-bakjes alleen voor specifieke wijken of hoogbouw bestemd, hierbij is het van belang dat er bij de uitgifte geen verwarring is over wie recht heeft op een gft-bakje om teleurstelling te voorkomen. In sommige wijken is er veel wisseling in bewoners, het is dan fijn als nieuwe bewoners ook gebruik kunnen maken van een gft-bakje.

Figuur 12 Communicatiemateriaal uitgifte gft-bakjes

4. Advies voor uitrol/aanbieden gft-bakjes

Manieren verstrekken van gft-bakjes (bij verschillende gemeenten)

De meeste gemeenten kozen ervoor om bewoners zelf de gft-bakjes te laten bestellen (de bakjes werden met de post bezorgd), andere gemeenten kozen ervoor om het voor de deur neer te zetten. Ook zochten veel gemeenten combinaties van uitrolmogelijkheden, zoals laten bestellen, maar ook via kraampjes gft-bakjes uit te delen. Voorbeelden van hoe andere gemeenten de uitgifte hebben aangepakt:

- Aan alle bewoners van een wijk uitdelen en bezorgen (aan de deur); bijvoorbeeld middels afvalcoaches (met mogelijkheid om te weigeren).
- Bewoners zelf laten aanvragen d.m.v. een brief of postkaart.
- Meerdere uitdeelmomenten; bijvoorbeeld in winkelcentra (via stands), milieustraat, een markt en buurtmiddagen.

Gemeenten kondigden de gft-bakjes bijvoorbeeld aan via een postkaart met handige scheidingstips of via bewonersbrieven. Anderen kozen ervoor om de uitgifte van gft-bakjes te promoten bij de invoer van een andere interventie, zoals Diftar. In een andere gemeente boden afvalcoaches gratis gft-bakjes aan door middel van onaangekondigd aanbellen. Dit bleek volgens hun evaluatie een effectieve manier te zijn om de gft-bakjes te verstrekken. Er is bij 211 huishoudens aangebeld, 54 huishoudens deden open en 42 huishoudens namen het gft-bakje aan.

De hoeveelheid gft-bakjes die door bewoners wordt aangevraagd, nadat ze daar een aankondiging over hebben ontvangen, wisselt. Het lijkt erop dat niet iedereen op deze manier een bakje aanvraagt. Vier gemeenten hebben dit gemeten en hieruit bleek dat bij drie gemeenten

rond de 20% van de bewoners een bakje aanvroeg na het ontvangen van een aankondiging, bij één gemeente was dit 50%.

Is de hoeveelheid gft ook gemeten na uitgifte?

In de meeste gemeenten zijn geen metingen gedaan om de hoeveelheid en/of kwaliteitsverbetering te meten na het uitdelen van gft-bakjes. Gemeente Houten heeft eind 2017 aan alle bewoners van de laagbouw een gft-bakje uitgedeeld. Zij laat weten dat de bakjes goed werken en dat blijkt uit de inzamelcijfers. Er werd 20-25% meer gft ingezameld na het uitdelen van de bakjes. In de vijf jaren voordat laagbouw gft-bakjes en zakjes kregen, werd gemiddeld 85 kg per inwoner ingezameld. Vanaf 2018 werd dit gemiddeld 105 kg per inwoner. Ongeveer 80% van de woningen in Houten is laagbouw. Voor de hoogbouw zijn ook bakjes uitgedeeld, maar alleen aan locaties waar een gezamenlijke gft-container staat.

5. Belangrijkste lessen

Zelf aan de slag met het uitgeven van gft-bakjes?

(zie ook de infographic op pagina 4)

Uit de evaluaties blijkt dat mensen doorgaans blij zijn met het krijgen van een gft-bakje. Enkel het aanbieden van een gft-bakje kan er al voor zorgen dat mensen starten met het scheiden van gft. Verder zijn de volgende lessen te trekken uit de bestaande evaluaties:

1. Autonomie bevorderen

- Wanneer bewoners een keuze hebben stimuleert dit het gevoel van autonomie, wat kan bijdragen aan de motivatie om te gaan scheiden (Deci & Ryan, 2012). Geef bewoners een keuze, zoals verschillende opties voor gft-bakjes. Denk hierbij aan een dicht of open bakje, keuze uit formaat 2L en 7L, en een (neutrale) kleur. Bijvoorbeeld wit, beige of zwart.
- Gebruik een keuzekaart of beslisboom om bewoners te helpen bij het maken van een keuze die past bij hun voorkeuren en gedrag. Een voorbeeld van een keuzekaart is te vinden op pagina 12.

2. Laagdrempelige distributie

- Bied verschillende distributiemethoden aan, zoals thuisbezorging of afhalen bij een centraal punt.
- Zorg ervoor dat bewoners op verschillende momenten een gft-bakje kunnen krijgen, zodat ook zij die eerder geen interesse of tijd hadden, later de kans krijgen.

3. (Gratis) verstrekken van gft-zakjes

- Het is beter als bewoners geen gft-zakje gebruiken, maar in plaats daarvan aangemoedigd worden een (dicht) gft-bakje schoon te maken. Op den duur moeten bewoners de zakjes namelijk zelf aanschaffen, dit kost niet alleen een extra handeling, maar ook geld. Dit kan ervoor zorgen dat mensen afhaken. Toch kan het slim zijn om bij het uitdelen van bakjes ook

gft-zakjes aan te bieden, omdat uit pilots blijkt dat er hierdoor meer gft wordt ingezameld.

- Als er voor gekozen wordt om open gft-bakjes uit te delen dan willen bewoners graag dat er gratis gft-zakjes verstrekt blijven worden.
- Als er gft-zakjes worden uitgedeeld, zorg er dan voor dat deze voldoende sterkte hebben om scheuren te voorkomen. Slechte gft-zakjes kunnen ervoor zorgen dat bewoners weer stoppen met gft scheiden. Het is daarna lastig om deze bewoners weer te laten scheiden.

4. Informeren

- Zorg ervoor dat er voldoende informatie wordt verstrekt over wat bij het gft hoort, hoe je kan scheiden en wat het nut hiervan is. Ook kunnen tips worden gedeeld om bijvoorbeeld het scheuren van gft-zakjes te voorkomen en geuroverlast te beperken.

Inzichten op basis van 51 gemeenten

De informatie uit dit bestand is gebaseerd op pilots die wij met gemeenten Den Haag en Amersfoort uitgevoerd hebben en op reacties die wij hebben ontvangen van de volgende gemeenten: Almere, Amsterdam, Apeldoorn, Bloemendaal, Breda, Bunschoten, Delft, De Ronde Venen, Deventer, Duiven, Ede, Eemnes, Eindhoven, Gooi en Vechtstreek (GAD), Gorinchem, Heemskerk, Heerlen, Hengelo, Houten, IJsselstein, Lansingerland, Leiden, Leiderdorp, Lisse, Meppel, Montfoort, Nieuwkoop, Opmeer, Pijnacker-Nootdorp,

Purmerend, Reimerswaal, Rhenen, Rotterdam, Schiedam, Soest, Tilburg, Teylingen, Utrecht, Utrechtse Heuvelrug, Venlo, Vijfheerenlanden, Vught, Waddinxveen, Wassenaar, Westvoorne, Zeist, Zoeterwoude, Zuidplas, Zwolle.

Staat uw gemeente hier niet tussen terwijl er wel gft-bakjes worden uitgedeeld? Neem contact op met een van de volgende onderzoekers: Carlijn Kappers (c.kappers@hva.nl) of Bente Snäll (b.snall@hva.nl).

6. Bijlagen

6.1 Bronnen

De Afvalspiegel. (2020, November 12). Het composteerbare inzamelzakje voor GFE: wel of niet promoten? – De AfvalSpiegel. Geraadpleegd op 25 mei 2024, van <https://www.deafvalspiegel.nl/nieuws/het-composteerbare-inzamelzakje-voor-gfe-wel-of-niet-promoten/>

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2012). Self-determination theory. Handbook of theories of social psychology, 1(20), 416-436.

van Dijk, E., & de Boer, P. (2023). Onderzoek naar mogelijkheden kwaliteitsnorm voor gft-afval (BI8291I&BRP001F01). Geraadpleegd op 27 mei 2024, van https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewi53eerlKyGAxUS_7sIHUMKC_AQFnoECCIQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.rijksoverheid.nl%2Fbinaries%2Frijksoverheid%2Fdocumenten%2Frapporten%2F2023%2F01%2F27%2Fonderzoek-naar-mogelijkheden-kwaliteitsnorm-voor-gft-afval%2F02%2BOnderzoek%2Bkwaliteitsnorm%2Bgft-afval%2B27%2B01%2B2023.PDF&usg=AOvVaw0rNDegVfpu_PpAGNXa3DQ4&opi=89978449

Gescheiden inzameling vanaf nu wettelijk verplicht. (z.d.). VANG Huishoudelijk Afval. Geraadpleegd op 25 mei 2024, van <https://vang-hha.nl/nieuws/2020/gescheiden-inzameling-vanaf-wettelijk-verplicht/#:~:text=Gemeenten%20zijn%20sinds%201%20juli,besluit%20gescheiden%20inzameling%20in%20werking.>

Michie, S., Van Stralen, M. M., & West, R. (2011). The behaviour change wheel: a new method for characterising and designing behaviour change interventions. Implementation science, 6, 1-12.

Milieu Centraal. (n.d.). Afval scheiden: cijfers en kilo's. Geraadpleegd op 25 mei 2024, van <https://www.milieucentraal.nl/minder-afval/afval-scheiden/afval-scheiden-cijfers-en-kilo-s/#:~:text=In%20Nederland%20produceren%20we%20jaarlijks,en%20drinkpakken%20zijn%20in%20opmars.>

Colofon

Belangrijkste lessen gift-bakjes

Eerste versie: juni 2024

Auteurs:

Bente Snäll, Carlijn Kappers, Ilse Tool, Maarten Mulder

Dit onderzoek is medegefinancierd door Regieorgaan SIA, onderdeel van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).

Publicatiedatum: juni 2024